

הבימה

התיאטרון הלאומי של ישראל

תכניית
ההצגה

דבר על מקום המצאם

דרמה ישראלית מקורית
מאת נאוה סמל

דבר על מקום המצאם

נוסח הצגה ובימוי: איה קפלן

עיצוב תפאורה: יהודית אהרון

עיצוב תלבושות: ילנה קלריך

מוסיקה מקורית וניהול מוסיקלי: ליאור רונן

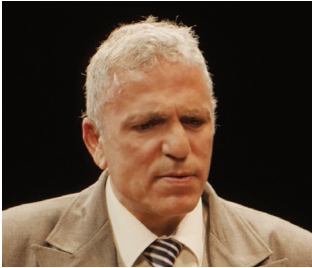
עיצוב תאורה: קרן גרנק

תנועה: עמית זמיר

פאות: אסנת שגיא

סנדרה שדה

יגאל שדה

רובי פורת-שובל

משתתפים

אנוצה סנדרה שדה

יענקל יגאל שדה / שלום שמואלוב

רבקה רובי פורת-שובל

גיטה ליהי קורנובסקי / הגר טישמן

אברם ניר זליחובסקי / בן יוסיפוביץ'

ניסן מתן שביט

שריקה הילה שלו / רינת מטטוב

יזהר יובל שלומוביץ

אביחי עמית דבורה / אורי ישראל

עוזרת במאי ומנהלת הצגה: נועה ענתות

מפיק בפועל: יונתן פיינסוד

הצגה ראשונה: 7.4.2021, אולם רובינא

משך ההצגה: שעה ו-30 דקות, ללא הפסקה

עריכת תכניה: רמי סמו

צילום בחזרות: שיר מוסק

עיצוב: דפנה זילברשטיין

המחזה

השנה היא 1949. תקופת הצנע ומשטר הקיצוב. משפחות עולים שהגיעו לארץ מחפשות בייאוש אחר פרנסה. במעברת "שער העליה" חולקות שתי משפחות צריף קטן כשרק קיר דק חוצץ ביניהן. בצידו האחד של הצריף מתגוררת משפחת בוים מרומניה: ניסן ואמו אנוצה, אשתו גיטה, שהסתתרה בפולין כשהיא מתחזה לנוצרייה, ובנם בן החמש אביחי שנולד בשיירת פליטים. בצידו השני של הצריף, משפחה יוונית מסלוניקי, רבקה ושריקה, אם ובת ניצולות אושוויץ שמחפשות נואשות אחר משפחתן. הרדיו הוא לב חייהן של שתי המשפחות, במיוחד "המדור לחיפוש קרובים". זהו סיפורם של מהגרים ועולים שמנסים בכל כוחם להתערות בארץ החדשה, ועם זאת לשמור על זהותם. למרות המצוקה הכלכלית, צלקות העבר והחדשנות ההדדית, נוצרים בין הגיבורים קשרי נפש. המוזיקה הבוקעת מהרדיו מלווה את הגיבורים כנגעוה לכל מה שאבד להם וכאפשרות לעולם אחר טוב יותר.

נאוה סמל

ילידת יפו, בת למימי ויצחק ארצי. סופרת, משוררת ומחזאית, בעלת תואר שני בתולדות האומנות מאוניברסיטת תל אביב. ספרה הראשון, "שירי הריון ולידה", ראה אור בשנת 1982, בסדרת ביכורים של הוצאת "פועלים" ובעריכת המשורר נתן יונתן. בשנת 1985 פרסמה את אסופת הסיפורים "כובע זכוכית" באותה ההוצאה. "כובע זכוכית" היה לספר הראשון שעסק בחיי ילדיה של ניצולי השואה, בני "הדור השני". במהלך חייה ראו או 23 ספרים פרי עטה, בשירה ובפרוזה, לילדים ולמבוגרים. מחברת הרומנים הזכורים "צחוק של עכברוש", "ראש עקום", "אישראל" ורב המכר "פאני וגבריאל".

לצד עבודה ספרותית כתבה לתיאטרון: "מאחורי העיניים" (רץ בימים אלה על במת תיאטרון חיפה), "כלה על הנייר" והאופרה המצליחה "צחוק של עכברוש". תרגמה ועיבדה את המחזות: "רישיון לחיים" (מוצג כעת בתיאטרון "הקאמרי"), "זינגר", "משיח", "כשהיא רווקדת", "הניצול". כתבה תסריטים ורשימות פובליציסטיות. זוכת פרס היצירה של ראש הממשלה, הפרס הבינלאומי "סופרות אנן הים התיכון" המוענק על ידי האיחוד האירופי ופרס אשת השנה בספרות של העיר תל אביב לשנת 2007. "דבר על מקום המצאם" נכתב תחילה כתסריט וצולם בעבור הערוץ הציבורי של הטלוויזיה הישראלית, בכיכובם של יונה אליאן, יחזקאל לזרוב, לבנה פינקלשטיין וששי קשת.

עמית דבורה, ליהי קורנובסקי, סנדרה שדה, מתן שביט

תמצית הזהות היהודית והישראלית של דורנו

יסוד ההצגה "דבר על מקום המצאם", הוא בפינה היומית בשם "המדור לחיפוש קרובים" ששודרה ב"קול ישראל" במשך יותר מעשרים וחמש שנים. בבתים רבים בישראל אחרי חדשות השעה 13:00 בצהריים השתררה דממה מוחלטת, והורים שרובם היו שורדי השואה האיומה נצמדו למקלטי הרדיו כדי לשמוע את השמות שהוזכרו בשידור - הן של המחפשים והן את אותם שחיפשו אחריהם ומקום המצאם לא היה ידוע. לפינה היומית הייתה השפעה עצומה על תודעת השואה, כיוון שבבתים רבים שאלו ילדים את הוריהם, מדוע הם מקשיבים בקשב כה רב, ומדוע הם נדבקים לרדיו. נאוה סמל, גדלה בבית שההאזנה למדור לחיפוש קרובים הייתה בגדר חובה יומיומית. על פי הגדרתה היה המדור "מנוע החיפוש הגדול ביותר בעידן שלפני הגוגל". ההשראה למחזה באה מהסיפור המשפחתי של נאוה: סבה, שהיגר לארצות-הברית, הותיר את אשתו ובנם, אביה של נאוה, בודדים בעולמם. גם בתקופת השואה, כאשר חי חיים שלווים ובטוחים בניו-יורק, סבתה ואביה סבלו את סבל השואה, על כל נוראותיה, בבוקובינה ובטרנסניסטריה. ההצגה "דבר על מקום המצאם" היא תמצית הזהות היהודית והישראלית של דורנו.

ד"ר יואל רפל

רובי פורת-שובל, סנדרה שדה

סבא עזב את סבתא. בדור ההוא זו נחשבה שערווריה, סוד שהתלחשו בו בחדרי חדרים, כזה שלא נועד חלילה לאוזני ילדים. גירושין כמובן היו הס מלהזכיר, בדיוק כמו מוות. בדור ההוא אנשים לא התגרשו ולא מתו. לא רק את סבתא סבא עזב, אלא גם את אבא שלי שהיה אז תינוק בן ששה חודשים - והיגר לאמריקה. זה קרה בשנת 1919, כשבעיירות היהודיות הקטנות באירופה חלפה השמועה שבניו יורק יש מדרכות מזהב ולאמריקה קראו ביידיש "גולדןע מדינע". סבא הבטיח שישלח כרטיסים כשיסתדר. סבא הסתדר, אבל את הכרטיסים הוא מעולם לא שלח. מדי שנה, ביום הולדתו, קיבל אבא אות חיים מניו יורק בדמות שטר של דולר ירוק במעטפה. כאשר הקניטו אותו חבריו בעיירה הקטנה סיקט שבבוקובינה-רומניה על היעדרו של ההורה, הרהר לעצמו שאולי מוטב אבא מת מאבא עלום - חי. "העדפתי להיות יתום", כך יאמר לי בבגרותי - משפט שצבט את לבי. "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" - נאמר ב"שיר השירים", וגם האוקיינוס האטלנטי לא הצליח לכבות את זו של סבתא שלי. לו הייתי במקומה, הייתי נאבקת ומורדת, ובטח מסתערת על המאהב הראשון שנקרה בדרכי כדי לתקן במעט את האגו הפצוע, אבל בדור ההוא, נשים קיבלו את גורלן בהכנעה, כגזרת גורל. איך תירצה סבתא את מצבה המשפחתי, אני יכולה רק לדמיון בספרים שאני כותבת. היא נותרה עגונה, הגבר היחיד בעולמה היה בנה, אבא שלי, והיא הלכה אחריו לכל מקום. הוא הצליח להציל אותה משילוחי המוות לטכנסיסקטריה ולהפוך אותה לציונית בעל כורחה, בניגוד מוחלט לבעלה בנפרד שארץ-ישראל לא הייתה בשבילו מעולם אופציה והתפילה היהודית "לשנה הבאה בירושלים" הייתה רק אמירה בעלמא. ב-1946 אחרי השואה, רואיין אבא כפעיל ציוני צעיר בכנס "הנוער הציוני" בפאריס בידי כתב עיתון יהודי-אמריקאי. בבוקר ניו יורקי אחד, על כוס הקפה שלו, פתח סבא בנחת את העיתון ולפתע זיהה את אבא בכתבה. כך גילה שבנו היחיד חי וקיים. שלוש שנים אחר כך אוחדה המשפחה בברית של אחי הבכור שלמה בקיבוץ שבעמק יזרעאל. סבא הגיע ארצה להכיר את נכדו הבכור ואת בנו - שניים במחיר של אחד. סבתא סירבה לקבל את פניו בנמל חיפה, אולי חששה שהמעטה השברירי שחיפה על עומק רגשותיה, יתרופף. על מה שקרה במפגש הראשון בין זוג הסבים שלי בנפרד לא הצלחתי לקושש עדות, למעט העובדה שגבריאל היורד בכבש האוניה ויצחק העומד מולו על הרציף, ענדו שניהם על דש בגדם תג עם שמותיהם על מנת שיוכלו לזהות זה את זה - תיאום מקרי מושלם. כך או כך, בצילום שחור-לבן היחיד שנותר מאותו ביקור, נראה סבא בטקס הברית של אחי כשהוא מכה במעדר באדמה הקישחת של ישראל וסבתא צופה בו מהצד במבט עגום.

נאוה סמל

פורסם באנגלית בעיתון "פורווארד", ניו יורק, 2009

ניר זליחובסקי

יובל שלומוביץ

נאוה סמל (למטה במרכז) ומסביבה, מימין לשמאל: סבתה, פאני; אמה, מימי; אחיה, שלמה; אביה, יצחק וסבה, גבריאל

”המדור לחיפוש קרובים”

שידורו של ”המדור לחיפוש קרובים” החל ב”קול ירושלים” בדצמבר 1945 - ומאז לא פסק עד לסוף שנות השישים. מדי יום - בתחילה בשעות השיא של ההאזנה ואחר כך בשעות שידור נידחות יותר - קראו קרייני הרדיו שמות, שהועברו לאולפני ”קול ירושלים” ואחר כך ”קול ישראל” מ”המדור לחיפוש קרובים” ב”סוכנות היהודית”. הרשימות התקבלו במשרדי הסוכנות בארץ ובעולם. מי שזיהה את השמות, התבקש לפנות לתא דואר 91, ירושלים. במשרדי המדור נעזרו במאגרי מידע ובכרטסות, באמצעותם הצליבו את המידע. ברשימות שהחזיק המדור, עד לסגירתו, נצברו 250 אלף שמות של אנשים שפנו או התעניינו אם קרוביהם חיפשו אותם. במרוצת השנים הצליח המדור לאתר מידע ולסייע לרבים לפגוש את קרוביהם ששרדו, ולא לחינם רבים הגדירו אותו ”סוכנות הבילוש של העם היהודי”. האחרים, שאיש לא התקשר אליהם, הבינו שקרובים לעולם לא ימצאו, ואולי לעולם גם לא נדע דבר על מקום המצאם. רשימת השמות הייתה אזכרה פומבית אחרונה לאותם קרובים, שעל מרביתם לא היה אז מידע. הרשימה הזאת הייתה הד יומי צורב לאוזן הישראלית על השבר הנורא של השואה. קרייני ”קול ישראל” נדרשו לא פעם לשבור את שיניהם בקריאת שמות משפחה ארוכים ומורכבים וכן שמות של עיירות יהודיות שנמחקו מהמפה או שלא נותרו בהן קהילות יהודיות - אלא רק בתי קברות עתיקים שהושחתו או קברי אחים. בשנת 2000 חודש שידורו של המדור, כאשר הפעם מגישי התוכנית - ירון אנוש ואחריו איזי מן - שוחחו עם בעלי הבקשות והעלו פרטים נוספים על בני המשפחה שאבד הקשר עמם או סיפורי רקע אחרים, שהקלו באיתור צאצאיהם של הנספים.

איזי מן

הילה שלו

להזמנת כרטיסים: 03-6295555 | www.habima.co.il